

Motion till riksdagen 2005/06:K450

av **Tobias Krantz m.fl. (fp)**

Fördjupat folkstyre

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om åtgärder mot det politiska utanförskapet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om decentralisering och värnande av det lokala självstyret.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att öppna den politiska debatten, inrättande av fler regionala riksdagskontor och utökad information om viktiga politiska förslag.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att ett konvent eller konventsliknande organ tillkallas vid sidan av och/eller i nära anslutning till den parlamentariskt sammansatta kommittén.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om vikten av att bryta utanförskapet.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att vidta åtgärder mot hoten och våldet mot förtroendevalda.¹
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att utveckla e-demokratin.

¹Yrkande 6 hänvisat till JuU.

Fel! Okänt namn på

Fördjupat folkstyre

Folkpartiet liberalerna lämnar i denna motion förslag på hur den svenska demokratin kan vitaliseras och fördjupas, vid sidan av de konstitutionella frågor som berörs i en annan motion (Liberala spelregler för demokratin, 2005/06: K430). Vi gör det utifrån en klassisk, liberal demokratisyn.

Liberal demokratisyn

Den enskilda människans frihet och rättigheter står i centrum för den liberala ideologin. Den liberala demokratipolitiken vilar närmare bestämt på tre huvudprinciper:

- Folkligt deltagande och insyn,
- den offentliga maktens begränsningar och övervakning och
- den fria debatten och åsiktsbildningen.

”All offentlig makt i Sverige utgår från folket”, stipulerar regeringsformens portalparagraf. Men all makt ska inte vara offentlig och den offentliga makten får heller inte vara oinskränkt. I ett liberalt samhälle garanteras den enskilda människan en privat sfär, som kännetecknas av individuellt självbestämmande och valfrihet, dit inga politiska majoritetsbeslut når. Värmandet av den privata sfären är en central uppgift för liberaler. Demokrati får heller aldrig användas som en förskönande omskrivning för majoritetsförtryck. Respekt och tolerans, är viktiga värden. Skyddet för den enskildes rättigheter och hennes värdighet och integritet får inte kränkas i folkflertalets namn.

Det senare är särskilt viktigt i en tid då vår gemensamma bild av Sverige är i förvandling. Sverige har gått från att vara en etniskt och kulturellt förhållandevis homogen nationalstat till ett mångkulturellt samhälle där etnicitet, religioner och livsstilar blandas. I det mångkulturella samhället måste pluralism och respekt för särarten vara honnörsord, samtidigt som de stiftade lagarna fortsätter att vara samhällets gemensamma kärna.

Decentralisering

Inom den politiska beslutssfären ska besluten vara så decentraliserade som möjligt. Ju längre ner i den territoriella hierarkin som besluten fattas, desto större både faktiska och, sannolikt dessutom, upplevda möjligheter har individen att utöva inflytande. Effektivitets- och rättviseskäl pekar då och då i riktning mot att avgöranden måste träffas på högre nivåer än både lokal och nationell nivå. Att ha skilda regler över landet för exempelvis vilka gärningar som betraktas som brottsliga skulle de flesta människor uppleva som både

stötande och orättvist. På samma sätt kan effektivitetsargument anföras för att Europeiska unionen bör fatta en del beslut som rör exempelvis miljöpolitiken. Enskilda stater har helt enkelt inte kapaciteten att fatta verkningfulla beslut på medborgarnas uppdrag i åtskilliga frågor. Största möjliga närhet till den enskilda medborgaren måste emellertid alltid vara utgångspunkten. Det lokala självstyrets roll måste därför ständigt värnas.

Öppna debatten

Den politiska debatten i allmänhet och debatten i demokratifrågor i synnerhet, måste bli öppnare. Enligt liberal demokratisyn är det inte tillräckligt att människor går till valurnorna vart fjärde år, och tiden där emellan struntar i eller inte får veta vad som sker i parlament eller regeringskansli. Mycket talar också för att det bidrar till minskat valdeltagande.

Det klagas ofta på att politiken i Sverige är händelsefattig, trist och betydelselös – men samtidigt demonstreras det, protesteras och skrivs under namnsamlingar mot eller för förslag i en lång rad. Problemet är nog snarare att det uppfattas som att det finns ett stort avstånd mellan debatten i riksdagen, i tv-sofforna och på dagstidningarnas debattsidor och de kanaler medborgarna kan göra sig hörda genom. Tillsammans med de olika åtgärder som berörs nedan för att bryta upp utanförskap och skapa större egen makt i samhälle, är det viktigt att åter föra ut den politiska debatten från kansliet och tv-huset och till platser där medborgarna kan delta.

Fler riksdagskontor på olika orter i landet

Ytterligare en åtgärd som kan öka närheten och tillgängligheten till den pågående politiska processen, är om fler regionala riksdagskontor öppnades på olika orter i landet, liknande det som invigdes i Göteborg.

Viktiga politiska frågor, som till exempel förslag om att ändra i grundlagarna, bör kunna presenteras för medborgarna till exempel genom ett förfarande med förebild i kommunala planärenden. I samarbete med de regionala riksdagskontoren eller på större bibliotek, kan förslagen presenteras i utställningsform och på så vis föras ut till en långt bredare krets av människor än som följer den dagliga politiska debatten i riksdagens kammare. Tillfälle bör också ges för att ta vara på människors synpunkter, och redovisa dessa i den fortsatta behandlingen av förslagen.

Sammankalla ett konvent vid sidan av den parlamentariska kommittén

Redan under förra mandatperioden pekade Folkpartiet på behovet av initiativ på det författningpolitiska området. Den svenska demokratin är verkligen i akut behov av förnyelse. I åtskilliga traditionella demokratiska länder förs en diskussion om hur de oroväckande trenderna kan brytas. Men trots att de

Fel! Okänt namn på

allvarliga tecknen varit tydliga också i Sverige under lång tid har reform-idéerna varit påfallande få och föga nydanande.

I juni 2004 tillsatte dock regeringen en parlamentarisk kommitté vars uppgift är att göra en samlad översyn av regeringsformen. Kommitténs arbete kommer att avslutas under december 2008.

I arbetet med att ta fram grundlagen bör nya, mindre traditionella metoder prövas. Folkpartiet har därför tidigare föreslagit att ett svenskt författningskonvent skulle inkallas för att arbeta fram ett förslag till ny grundlag. Konventet tänktes bestå av representanter från olika delar av landet, inte enbart eller kanske ens främst från de etablerade politiska partierna. Föreningar och organisationer av skilda slag skulle, exempelvis, bjudas in att skicka delegater till konventet. En förebild i närtid är det tillvägagångssätt som Europeiska unionen valde för att utarbeta ett nytt konstitutionellt fördrag. Förslaget har tagits fram av ett europeiskt konvent med bred representation från de olika medlemsländerna. Arbetetsklimatet i konventet har beskrivits som konstruktivt och fruktbart.

I direktiven till den kommande författningsutredningen (dir. 2004:96) har regeringen framhållit att kommittén ”har en viktig uppgift i att skapa debatt och stimulera det offentliga samtalet om författningspolitiska frågor och om det svenska folkstyret. Kommittén bör därför bedriva sitt arbete under stor öppenhet och stimulera en författningspolitisk diskussion i hela det svenska samhället.” Dessutom poängteras att kommittén ”är oförhindrad att arbeta med referens- och arbetsgrupper”. Den tonvikt som läggs i direktiven vid öppenhet gentemot det omgivande samhället är viktig. Men tanken är ofullgången i regeringens direktiv. Givet hur regeringen nu har tänkt att utredningsarbetet ska läggas upp, bör idén om öppenhet, referens- och arbetsgrupper fullföljas genom att ett konvent eller konventsliknande organ tillkallas vid sidan av och/eller i nära anslutning till den parlamentariskt sammansatta kommittén. Konventet skulle kunna göra viktiga inspel till kommitténs arbete.

Folkvilja och folkligt stöd

Enligt grundlagen överläts individernas suveränitet till staten på delegation under det att folket genom allmänna val behåller inflytandet över hur makten utövas.

Ett sviktande valdeltagande kan därför utgöra en allvarlig kris för det representativa, parlamentariska systemet. Om inte längre riksdagens lagstiftande makt utövas med stöd av folkflertalet går innebörden i regeringsformens portalparagraf förlorad.

Minskande valdeltagande

Valdeltagandet i Sverige har stadigt minskat sedan den hittills högsta noteringen i valet 1988, då 91,4 procent av befolkningen röstade. Det betyder att på 15 år, har röstbenägenheten sjunkit med tio procentenheter bland de röstberättigade. Men det är inte bara det minskade valdeltagandet som är oroande

utan även den minskade anslutningen till de politiska partierna. Den svenska demokratin bygger på att det finns politiska partier som kan kanalisera medborgarnas åsikter och engagemang. Att människor i allt lägre grad ansluter sig kan komma att innebära en risk för att politiken elitiseras.

I Demokratiutredningens betänkande "En uthållig demokrati" (SOU 2000:1) ägnas analysen av det politiska utanförskapet utbredning huvudsakligen åt invandrare, arbetslösa och ungdomar, som man antar vara utestängda snarare än frivilligt avståndstagande, men man noterar en liknande utveckling mot minskat röstdeltagande bland unga framgångsrika män inom näringslivet.

Justitiedepartementets skrivelse "Vem röstar och varför" (Ds 2003:54) analyserar valdeltagandet i 2002 års kommunfullmäktigeval. De slutsatser som dras visar att demografiska samt socioekonomiska faktorer hade avgörande betydelse för benägenheten att rösta i kommunfullmäktigevalet 2002. Analysen, som genomförts av forskare verksamma vid Uppsala universitet, visar att ålder har en tydlig positiv effekt på röstningsbenägenheten, att invandrade tenderar att rösta i mindre utsträckning än svenskfödda, medan gifta och sammanboende, högutbildade samt de i högre inkomstgrupper uppvisar ett högre valdeltagande.

Redan 1994 var valdeltagandet lägre i gruppen invandrare än bland befolkningen i stort 40 procent av dem som hade rösträtt i kommunalvalet röstade. I valet 2002 var invandranas valdeltagande rekordlåga 35 procent.

Om de trender som Demokratiutredningen och Justitiedepartementets skrivelse anser sig kunna urskilja fortsätter utsätts den svenska demokratin för tydliga påfrestningar. Den samhällsgemenskap grundad i rättigheter, skyldigheter och ansvar också för våra gemensamma angelägenheter det demokratiska systemet vilar på urholkas.

Bryt utanförskapet – öka egenmakten

För att öka valdeltagandet är det alltså särskilt viktigt att vidta åtgärder som kan bidra till att bryta det utanförskap som låser ute stora grupper av invandrare från arbetsmarknaden. I nästa steg måste ytterligare åtgärder genomföras för att betona vikten och värdet av goda språkkunskaper samt markera medborgarskapets positiva betydelse. Även om rösträtt vid kommun- och landstingsval inte är avhängigt medborgarskapet, och så bör förbli, är det viktigt att medborgarskapet och den formella anknytningen till staten Sverige upplevs som något eftersträvt. I arbetet med att föra vidare de demokratiska värderingarna framstår medborgarskapets roll som central. Att erhålla medborgarskap bör därför ha ett ceremoniellt inslag som bevis för att individen tar ett betydelsefullt och självvalt steg.

Det finns en viktig skiljelinje mellan två samhällsmodeller. Den socialistiska bygger på en modell där alla medborgare ska erbjudas välfärdstjänster av stora och offentligt styrda producenter som behandlar alla människor lika. Individerna blir därmed avnämare av tjänsterna, medan politiska beslut styr inriktningen och utformningen.

Den uppfattning Folkpartiet liberalerna företräder vill se medborgaren som en kvalificerad kravställare som har förmåga att välja mellan ett brett utbud

Fel! Okänt namn på

av offentligt finansierade tjänster – och också av leverantörer – samt på individuell nivå kan påverka innehållet i tjänsten.

Vi menar att det förutom flera argument om ökad effektivitet och mångfald går att se en demokratisk aspekt i detta. Den medborgare som tillförsäkras en utsträckt valfrihet och lär sig agera målmedvetet som ett subjekt i relation till för henne viktiga samhällsinstitutioner, lär sig sannolikt också att hantera sin egen roll i förhållande till det offentliga och skapar på så vis en ökad upplevelse av egen makt. Man kan principiellt se detta som en fostran till egen makt via valfrihet.

De undersökningar som företagits av hur människor upplever nyttan av de genomförda valfrihetsreformerna pekar i denna riktning, även om det ännu inte kunnat studeras om det haft betydelse för viljan att rösta eller samhällsengagemanget i övrigt.

Ökad egen makt och mindre ”ta hand om”-mentalitet är en förutsättning för att kunna bryta den misslyckade integrationspolitiken. Eget ansvar och egen försörjning går hand i hand på vägen mot att bryta utanförskapet. Som framgått ovan stöder alltså också den befintliga forskningen att dessa åtgärder som skulle bryta de socioekonomiska sambanden som associeras med det minskade valdeltagandet skulle påverka valdeltagandet i positiv riktning. Folkpartiet lämnar konkreta förslag om dessa åtgärder i flera andra motioner.

Hoten mot demokratin

Demokratin har aldrig varit starkare, men samtidigt förmodligen inte mer utsatt, än den är nu. Andelen stater med demokratiskt statskick är rekordstort. Ända sedan Berlinmurens fall den 9 november 1989 har en demokrati-våg svept över världen. Samtidigt framträder en ny typ av hot mot det öppna samhället. Sedan 2000-talets början har ett flertal terrorattacker genomförts i olika länder. Det senaste exemplet i raden av terroristdåd är bombningarna i centrala London under sommaren 2005.

Händelser som denna eller attackerna mot World Trade Center i september 2001 påverkar och kommer att påverka människor under lång tid framöver. Även vi i Sverige påverkas av de bilder på oskyldiga offer som förmedlas oss via medierna. Det är helt klart att terrorismens mål är att sprida rädsla och otrygghet bland människor. Detta för att den civila befolkningen ska känna bristande tillit till samhällets förmåga att skydda dem. Alltför många lever sina liv i en tillvaro där de känner sig begränsade på grund av de utsatts för eller bevittnat terroredåd.

Växande missnöje

I kölvattnet av vunna demokratiska segrar kan vi paradoxalt nog se ett missnöje och ett motstånd både inom och utom den demokratiska världens stater. Detta bör mana till eftertanke och reflexion över de tecken vi kan se i vårt eget land; långsiktigt minskande valdeltagande, ett utbrett förakt för politiker

såväl som politikens former samt ett växande ointresse för partipolitiskt engagemang.

Det politiska våldet i Sverige

I Sverige har under senare år skett några uppmärksammade mord och våldsdåd riktade mot politiker eller utförda med politiska motiv. Morden på utrikesminister Anna Lindh och statsminister Olof Palme tillhör den första kategorin. Journalisten och syndikalisterna Björn Söderberg mördades i oktober 1999 för att han avslöjade en persons kopplingar till den nynazistiska rörelsen i Sverige. Det tillhör den andra kategorin av politiska mord.

Hot mot framträdande politiker i alla riksdagspartier är vanliga, både på nationell och lokal nivå. I en enkätundersökning gjord av Svenska Kommunförbundet uppgav 17 % av de tillfrågade politiker som satt ordförande i en kommunal nämnd under åren 1999-2000 att de utsatts för någon form av våld eller hot om våld på grund av sitt politiska uppdrag. Undersökningen visade också att kvinnliga politiker är mer utsatta än sina manliga kolleger och att hoten oftast kommer ifrån enskilda personer som är missnöjda med politiska beslut. I storstäder och industrikommuner kommer däremot hoten oftast från rasistiska och främlingsfientliga grupper. Läger vi därtill alla våldsdåd och hatbrott som begås med ideologiska inslag, är det politiska våldet förfärande utbrett i Sverige.

Under 2004 tillsatte regeringen en parlamentarisk kommitté med uppdrag att motverka och förebygga hot och våld mot förtroendevalda i stat, kommun och landsting. I en delrapport som presenterades under våren 2005 redovisade kommittén resultatet av en enkät ställd till ca 2 000 förtroendevalda. Undersökningen visade att hot, våld och trakasserier mot politiker är omfattande, och många förtroendevalda överväger att lämna sina uppdrag på grund av hotbilden. Utredningsuppdraget skall redovisas senast den 30 april 2006.

Högt pris för demokratin

Politiska mord eller våldsdåd riktade mot politiker är inte ovanliga i andra europeiska länder. Demokratiskt valda politiker kan komma att få betala ett högt pris för sina uppdrag – ett pris som även hela samhället betalar för bevarandet av en öppen demokrati. När en politiker utsätts för hot och våld innebär det även en kränkning av det öppna samhället och demokratins grunder. Att politiker hoppar av eller tackar nej till vissa uppdrag för att de är rädda för att bli utsatta för hot är mycket förståeligt, men ur demokratisk synpunkt är det helt oacceptabelt att de förtroendevalda på detta sätt kan skrämmas till tystnad.

Det är viktigt att de förtroendevalda som utsätts för hot och våld anmäler detta till polisen och att de får det stöd och den hjälp som de behöver för att klara en oftast mycket obehaglig och pressande situation.

Det är viktigt att det blir konkreta resultat av de arbetsgrupper och samarbeten regeringen har initierat. Samarbetet med Säkerhetspolisen har förbättrats, men det räcker inte. På lång sikt måste också både våldsspiralen brytas

Fel! Okänt namn på

och de förtroendevaldas trygghet förbättras. Konkreta förslag och uppföljningar av de senaste årens debatt i frågan saknas ännu.

E-demokrati

När de traditionella deltagandeformerna (möten, demonstrationer, namninsamlingar med mera) tappar mark krävs nya metoder för att manifesteras politiska åsikter och kanalisera politiskt engagemang. Den nya informationstekniken har fått ett stort genomslag inom näringslivet, massmedierna, utbildningen och forskningen. Men i politiska sammanhang utnyttjas knappast dess fulla potential – ännu.

Informationstekniken kan inte ersätta de etablerade kanalerna men utgör ett värdefullt komplement, inte minst när det gäller att locka nya grupper, särskilt ungdomar, till politiken. I det moderna samhället är tid en bristvara. Med hjälp av ny teknik får fler människor, som inte annars skulle ha haft den möjligheten, utrymme att delta i den politiska processen. Avståndet mellan väljare och valda krymper.

Inte bara partierna utan också offentliga myndigheter och institutioner måste ta till sig informationstekniken. Det borde i kommunerna exempelvis vara självklart att protokoll från kommunfullmäktiges sammanträden, och gärna också förberedande promemorior och partipositioner, läggs ut på Internet. Folkpartiet välkomnar också lokala initiativ att mer direkt använda Internet som ett kommunikationsmedel i en opinionsbildnings- och beslutsfattande-process. Det är till exempel fullt möjligt att genomföra lokala opinionsmätningar inom ett visst område i en kommun för att inom detta territorium utvärdera medborgarnas uppfattning om en ny detaljplan.

En sak som särskilt bör uppmärksammas är personuppgiftslagens konsekvenser för möjligheterna till samhällsinformation på Internet. Vissa kommuner har en ytterst restriktiv tolkning av personuppgiftslagen och vägrar därför att ens publicera namnen på kommunfullmäktigeledamöterna på kommunens hemsida för såvitt inte dessa uttryckligen lämnat sitt tillstånd. För oss är det en orimlig tanke att någon skulle kunna utöva förtroendeuppdrag anonymt. Enligt Folkpartiets uppfattning bör personuppgiftslagens förtydligas så att det klart framgår att kommuner och landsting har rätt att lägga ut elektronisk information om de förtroendevalda.

Stockholm den 29 september 2005

Tobias Krantz (fp)

Helena Bargholtz (fp)

Martin Andreasson (fp)

Tina Acketoft (fp)

Liselott Hagberg (fp)

Mauricio Rojas (fp)